

Відгук

офіційного опонента на кандидатську дисертацію

СОРОКИ ОЛЬГИ БОГДАНІВНИ

«Лексичні інновації іншомовного походження у сучасній болгарській мові

(кінець ХХ - початок ХХІ століття)

(спеціальність 10.02.03 - слов'янські мови)

Процеси глобалізації, що відбуваються у всьому світі сьогодні, призводять до динамічних змін у різних сферах суспільного життя, суттєво впливаючи на розвиток мов. Болгарія, яка за останні 30 років здійснила транзит від тоталітарного до відкритого демократичного суспільства, провела значні економічні та суспільні реформи, стала членом НАТО та ЄС, увесь цей час разом зі швидкою зміною політичних, економічних, суспільних реалій суттєво мінялася і у мовному відношенні. Тому закономірно, що вивчення процесів, пов'язаних з появою та адаптацією неологізмів, викликає стійкий інтерес у дослідників болгарської мови. Про це свідчать численні публікації, у яких неологізми розглядають під різними кутами зору – вивчається час їхньої появи, походження, тематична приналежність, засвоєння мовою, можливості кодифікації, реалізація пуристичних тенденцій тощо. Значну увагу болгарські вчені приділяють укладанню словників нових слів і значень.

У своїй дисертаційній роботі О.Б.Сорока зосереджується на вивченні інноваційних процесів у лексиці болгарської мови на межі тисячоліть. До аналізу залучено значний фактичний матеріал, який не лише був ексцерпований з лексикографічних джерел, мовних корпусів, але й зібраний дослідницею з різноманітних засобів масової інформації, інтернет-ресурсів, у результаті спостережень за живим мовленням сучасних болгар.

У першому розділі «Теоретичні засади вивчення лексики іншомовного походження в болгарській мові» авторка представляє сучасний стан наукового опрацювання проблем болгарської неології у мовознавстві. Вона демонструє добру обізнаність з науковою літературою, її критичне опрацювання. Особливо слід відзначити, що детальний аналіз праць українських славістів – фундаментального дослідження Коломієць В.Т. «Розвиток лексики

слов'янських мов у післявоєнний період» (1973), монографії Березовенко А.В. «Лексичні інновації (на матеріалі болгарської мови 80-х років)» (1998), «Болгарсько-український словник нової європейської лексики (кінець ХХ - перші десятиріччя ХХІ ст.) за редакцією Е.П.Стоянової (2015) – фактично дозволяє визначити місце рецензованої праці у дискурсі української славістики, адже дослідження О.Б.Сороки представляє актуальні процеси у лексиці на новому етапі розвитку болгарської мови.

Важливим є підрозділ 1.3 «Наукові засади дослідження лексичних запозичень у болгарській мові», у якому О.Сорока скрупульозно аналізує термінологію, аргументовано пояснює вибір термінів, які використовуються у дисертації. Порівняння неологічних термінів у болгарській та українській мовах, на нашу думку, має важливе значення для представлення лексем у двомовній термінологічній лексикографії.

Не викликає зауважень обґрунтований вибір методів дослідження для досягнення коректно сформульованих завдань у підрозділі 1.4 «Методологія досліджень лексичних інновацій іншомовного походження».

У другому розділі «Динаміка лексичного складу болгарської мови з огляду на запозичення» йдеться про періоди інтенсивних мовних впливів у болгарській мові. Цілком логічним є уточнення існуючих періодизацій, а саме – виокремлення періоду після листопада 1989 р. Авторка відзначає, що інтернаціоналізація болгарської мови упродовж аналізованого періоду відбувається на англо-американській основі, пояснює, чому саме, наводить статистичні дані. Оскільки англійці складають майже 90 % від нових запозичень (принагідно хотіли б з'ясувати, як саме отримано число 89,3%), то саме їхньому описові присвячено основну частину розділу. Тематична класифікація не викликає зауважень. Цікавим є спостереження щодо ролі персоналу ІТ-компаній, який спілкується англійською мовою, у поширенні та популяризації англонеологізмів. Серед майже 11% запозичень з інших мов привертають увагу запозичення з української (*гривня, голодомор, Майдан, Євромайдан, титишки*). Можливо, варто було б прокоментувати, чому саме такі слова увійшли за останні роки до болгарської мови з української.

При вивченні запозичень найскладнішим і найцікавішим є питання їхньої адаптації у мові-реципієнті. Процес пристосування нового слова до іншої фонетичної системи, способи відтворення засобами кириличної графіки, морфологічне освоєння у новій мові перебувають у центрі уваги О.Б.Сороки у третьому розділі «Адаптація новозапозичень у болгарській мові та наслідки цього процесу на різних мовних рівнях». Найбільша увага у ньому приділена групі англійзмів, які суттєво кількісно переважають, як зазначалося, запозичення з усіх інших мов на сучасному етапі. Авторка дисертаційної роботи пропонує розглядати пристосування нових запозичень з англійської мови до фонетичної системи болгарської мови як процес, що поєднує фонетичну і графічну адаптацію. У підрозділі 3.1 «Графіко-фонетична адаптація англонеологізмів» розглянуто явища транслітерації та транскрибування. Відзначається, що суттєво переважає сьогодні транскрибування. Випадки, коли при адаптації поєднуються транслітерація та транскрибування, описуються на численних прикладах англійських запозичень на *-ing*. Англійське закінчення передається болгарським *-инг*. За влучним спостереженням О.Б.Сороки, такий спосіб відтворення є вдалим не лише через те, що такою є традиція, а ще й через те «що в сучасній болгарській мові фонема [н] перед [г] та [к] реалізується у своєму позиційному варіанті – задньоязиковому [ŋ]» (с. 122). Не зовсім зрозумілою видається теза про те, що відтворення англійського закінчення *-ing* у болгарській мові шляхом транслітерації як *-инг* зумовлене не лише прагненням мови-реципієнта «підтримувати свої вимоги й усталені правила правопису, евфонії», а й «сильні та активні дії» мови-джерела, яка намагається максимально зберегти свій звуковий склад» (с. 122). На нашу думку, у процесах запозичення мова-джерело, віддавши свою мовну одиницю, навряд чи зазнає якихось сторонніх впливів на свою систему. Як перехідний стан у боротьбі двох традицій відтворення англійського закінчення *-er* розглядається конкуренція *-er/-ър* (с.123). Підрахунки дисертантки засвідчують, що останнім часом спостерігається переважання закінчення *-ър*, яке ближче до англійського *-ə*, тобто, відповідає домінуючій тенденції до транскрибування при адаптації

запозичень. Статистичні дані, отримані авторкою роботи, мають враховуватися при розробці правописних рекомендацій. Аналіз способів відтворення довгих англійських голосних також засвідчує переважання тенденції до транскрибування.

О.Б.Сорока детально досліджує способи морфологічної адаптації запозичених іменників (складають абсолютну більшість досліджуваних лексем – 1436 англізмів), прикметників та дієслів. Цікавим є аналіз випадків конкуренції у категорії роду (*джити, емо, йети, барби* тощо).

Важливі спостереження стосуються і числової адаптації іменників. На нашу думку, чіткіше слід було б наголосити на тому, що у багатоскладових іменників чоловічого роду поширення закінчення *-ове* з'являється *тільки* у складних слів з другим компонентом односкладовим словом. Характерне для болгарських односкладових іменників чоловічого роду закінчення множини *-ове* не зустрічається у формах множини багатоскладових простих іменників, запозичених з англійської мови.

Попри те, що запозичення з інших мов є нечисленними у порівнянні з англійськими, дисертантка ретельно описує способи їхньої адаптації. У роботі багато цікавих спостережень над окремими неологізмами. Це стосується таких слів, як напр., запозичення з італійської *панарак* (с.146 – 147), з української – *гривна/гривня* (с.148 – 150). Відзначимо, що ретельне опрацювання нових запозичень з української мови у роботі справляє дуже хороше враження.

Матеріал, представлений у підрозділі 3.4 «Вплив лексичних інновацій на інші мовні рівні та його наслідки», та його опрацювання дозволяє простежити, яким чином відбуваються зміни на різних рівнях мовної системи (поява нових фонем *ф', х'*, поява білабіального *у*, нових сполучень голосних; закінчення *-ове* у множині у багатоскладових іменників чоловічого роду; новації у словотворі). Важливим для болгарської мови є виокремлення проблемних моментів, які потребують правописного унормування. Все це зараховуємо до беззаперечно позитивних рис дисертаційної роботи О.Б.Сороки.

Окремі стилістичні огріхи (128), курйозне Соціалістична (замість Народна) Республіка Болгарія, нечисленні помилки, скоріше описки, не впливають на сприйняття роботи загалом як такої, що написана дуже добре – грамотно, хорошим науковим стилем.

Висновки, що завершують дисертаційне дослідження, повністю відбивають його результати, є обґрунтованими та переконливими.

Автореферат належно відображає зміст та висновки дисертації.

Дисертація О.Сороки пройшла належну апробацію. Результати наукових досліджень доповідалися на численних міжнародних і всеукраїнських конференціях; основні положення дисертації викладені у 13 публікаціях (5 з них – у фахових виданнях, 6 – у закордонних).

Вважаю, що кандидатська дисертація Ольги Сороки є актуальним, самостійним, сучасним дослідженням, яке відповідає «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015 р.), та заслуговує на присудження наукового ступеня «кандидата філологічних наук» зі спеціальності 10.02.03 – слов'янські мови.

Доцент кафедри слов'янської філології
Інституту філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка, к.філол.н.

Чмир Чмир О.Р.

Вчений секретар НДЧ Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Караульна Н.В.

Підпис засвідчую
Вчений секретар НДЧ
КАРАУЛЬНА

Відгук надіслано до секретаря 23.05.19
учений секретар
Т.В. Раздубинська